

СЛОБОДАН МАЛЕШИЋ*
МУП РС
САРА ПОЧУЧА
Београд

УДК 343.8:343.9(497.11)
Монографска студија
Примљен: 15.05.2016
Одобрен: 23.06.2016
Страна: 389-400

АЛТЕРНАТИВНЕ САНКЦИЈЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

Сажетак: У уводном делу рада обрађује се историјски развој алтернативних санкција од 1872 године и првог помињања алтернативних санкција на конгресу међународног удружења за казне и њихово извршење преко већег броја конгреса Уједињених нација о превенцији злочина и третману учиналаца кривичних дела па до примене истих у нашем законодавству. Други део рада обухвата појмовно одређење алтернативних санкција и њихова обележја. Трећи део рада јесте сврха ових мера и њихова двојака функција у оквиру српског законодавства. Након тога говори се о врстама алтернативних санкција у законодавству Србије тј. о раду у јавном интересу, кућном затвору и условној осуди са заштитним надзором.

Кључне речи: алтернативне санкције, рад у јавном интересу, кућни затвор, условна осуда са заштитним надзором

Увод

Алтернативне санкције не представљају новину у кривичном праву. Већ дуго егзистирају идеје, као и нормативни оквир али и примена алтернативних санкција. Ипак, њихову институционализацију, а још више примену и данас прате извесне дилеме, концептуални недостаци, али и отпор јавности. Поред тога, данас постоји неколико врста алтернативних санкција, различите природе, оправдања и обележја. Идеје о алтернативним санкцијама потичу још из XIX века. Још на Првом конгресу Међународног удружења за казне и њихово извршење, који је одржан у Лондону 1872. године, на дневни ред је стављено питање могућности замене казни краткотрајног затвора и неплаћених новчаних казни принудним радом без лишења слободе. На петом (1975), шестом (1980), седмом (1985) и осмом (1990) Конгресу Уједињених нација о превенцији злочина и третману учиналаца расправљано је о проблемима делотворности примене затворског третмана, могућностима неинституционалног

* slobodan.malesic@mup.gov.rs

третмана, као и о алтернативама затвору и потреби образовања јединствене криминално–политичке основе за примену алтернативних мера. Резолуција број 8 шестог Конгреса Уједињених нација за превенцију злочина и третмана учинилаца садржи међународне правне стандарде за увођење алтернативних санкција.¹ У Резолуцији број 16 са седмог Конгреса, одржаног 1986. године у Милану указивано је на разлоге који иду у прилог увођењу алтернатива казни затвора и апеловано на чланице да појачају трагање за ванзаводским мерама које би довеле до смањења затворске популације.²

Настојања да се казне затвора замене адекватнијим, хуманијим санкцијама нарочито су дошла до изражаја током седамдесетих и осамдесетих година XX века услед појачаног интересовања демократских друштава за заштиту основних права човека и грађанина. Изналажење адекватних алтернатива убрзала је до тада неиспољена неделотворност и репресивна оријентација кривичноправне реакције на криминалитет.³ На светском нивоу, од 1980. године па до данас, присутан је сталан раст броја лица лишених слободе. За разлику од држава са других континената, европске земље су се одликовале нижом стопом затварања. Међутим, последњих година и у Европи се уочава тренд повећања стопе и пораста затворске популације, уз постепено уједначавање стопе затварања међу различитим земљама Европе.⁴ Уважавајући савремени захтев за смањењем примене казни лишења слободе, пошло се од примедби на досадашње ефекте казне лишења слободе, као што су, на пример, да се применом ове казне није постизао жењени циљ, посебно када се ради о краткотрајним казнама лишења слободе; уместо превентивног деловања, примена ове казне још више удаљава делинквенту из друштва и живота на слободи и слично. Трагање за отклањањем наведених негативних ефеката казне лишења слободе довело је до изналажења различитих алтернативних мера и казни којима би се смањила примена казне лишења слободе и умњили њени негативни ефекти.⁵ Сматра се да би се око 30% укупно изречених казни краткотрајног затвора могло заменити прикладнијим, сврсисходнијим и целисходнијим кривичним санкцијама. Тиме би се истовремено смањио број осуђених лица у затворским установама где се издржавају казне лишења слободе, а уз то би се обезбедили и повољнији услови ресоцијализације, као и повољнији третман преваспитања.⁶

¹ Десанка Лазаревић, „Краткотрајне казне затвора“, Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 1974., стр. 96

² Миленко Радоман, „Пенологија и казнено извршно право“, Правни факултет, Нови Сад, 2009., стр. 34

³ Наташа Мрвић-Петровић, Ђорђе Ђорђевић, „Моћ и немоћ казне“, Београд, 1998., стр. 89

⁴ „Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године“, „Сл. Гласник РС“ бр. 53/2010, стр. 1

⁵ Весна Ратковић, „Казна затвора и њене алтернативе“, докторска дисертација, Београд, 2008., стр. 65

⁶ „Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године“, „Сл. Гласник РС“ бр. 53/2010, стр. 34

Појам и обележја

Стални пораст криминалитета и рецидивизма доводи до све већег оптерећења затворских установа и истовремено показује да казна затвора, санкција која је скупа за друштво, не само да не остварује очекиване ефекте него са собом носи и штетне последице као што су: призонизација, криминална инфекција итд. Са друге стране условна осуда критикована је због релативне благодости и недовољног степена надзора. Између ове две супротстављене опције данас постоји читав низ мера које се максимално могу прилагодити сваком појединцу, а значајно хуманизују и појефтинијују кажњавање.

Ове мере обједињене су под називом алтернативне, средње или интермедијалне санкције и представљају концепт заснован на претпоставци да се циљеви кажњавања у великој мери могу постићи у условима који су мање рестриктивни од казне затвора. У том смислу би централна стратегија криминалне политике требала да иде у смеру да казну лишења слободе треба користити пре свега за тешка кривична дела. Овакво становиште ствара простор да се од 65-80% затворских казни може заменити адекватним алтернативним санкцијама. Алтернативна решења за казне лишења слободе и друге казне су се развијале у више праваца и јављају се у више различитих облика. Тако нова алтернативна решења могу бити модификација извршења казне или по својој правној природи и месту које заузимају у систему кривичних санкција могу бити прописане као самосталне казне или као замена за казне. Када су прописане као самосталне казне, приликом њиховог одмеравања и изрицања, суд ће водити рачуна о личности учиниоца кривичног дела и осталим околностима које оправдавају примену алтернативне санкције или мере. Све ово допринело је бројности термина и израза којима се означавају нове мере и казне које су подразумевале замену или ограничење кажњавања. Тако нпр. у Енглеској уобичајени назив „intermediate sanctions“ означава средишње казне, које су постављене између казни затвора као најстрожијих и новчаних казни као најлакших казни.⁷

Савет Европе, као европска организација, која се залаже за промовисање и примену алтернативних санкција, користи термин „community sanctions and measures“ да означи ове санкције и мере.

Веома тешко је доћи до свеобухватне дефиниције алтернативних санкција, обзиром на бројност облика и различитих садржаја који се подразумевају под алтернативним казнама. Најчешће се помињу три вида алтернативних санкција:⁸

- 1) алтернативне санкције које је могуће изрећи самостално и које представљају казнену реакцију на учињени деликт, тако што се њима у потпуности „избегава“ изрицање казне затвора (пробација, рад у јавном интересу, разне врсте обештећења),
- 2) алтернативне санкције која обухватају бројна решења која се могу изрећи деликвенту како би се допунила главна казна која има за циљ да делимично замени из-

⁷ Весна Ратковић, *op. cit.*, 2008., стр. 6

⁸ *Ibid.*

речену казну затвора (накнада штете, рад у јавном интересу, медицински третман),

- 3) алтернативне санкције које предствљају посебне режиме за извршавање казне затвора, модификације извршавања казне затвора које нису везане за изрицање саме казне затвора (различите форме условног отпуста).

Израз алтернативне санкције се најчешће користи да означи:⁹

- 1) мере које би могле бити коришћене уместо извођења преступника на суд,
- 2) мере незатворског карактера које изриче суд,
- 3) мере којима се отклањају негативни ефекти казне лишења слободе и које се користе док траје извршење казне затвора.

Алтернативне санкције и мере недвосмислено предствљају облике кажњавања којима се осуђеном намеће низ ограничења, обавеза и забрана, али истовремено подразумевају и подршку и помоћ заједнице како осуђени не би поновио вршење деликта.

Алтернативне санкције се углавном примењују према учиниоцима прекршаја и кривичних дела из области угрожавања саобраћаја, кажњивих дела у вези са употребом и стављањем у промет опојних дрога, имовинских дела, које врши малолетници и пунолетна лица која нису раније осуђивана. Овим мерама се на неки начин ограничава слобода делинквента, односно ограничавају му се неке слободе уз одређење испуњења неких законом предвиђених услова и/или обавеза. Делинквенту се намеће низ ограничења, забрана и обавеза, али без затворске изолације, и истовремено му се пружа помоћ и подршка заједнице како не би поново вршио кривична дела или прекршаје. Основни елемент свих алтернативних санкција, које се иначе разликују по садржини, јесте компонента учешћа друштвене заједнице у њиховом извршењу, што чини обележје које им гарантује аутономан статус у односу на друге кривичне санкције.

Сврха

Алтернативне кривичне санкције остварују двојаку функцију: не дирајући у постојање кривичног дела оне би омогућиле да сврха казне буде прилагођена својој основној превентивној улози а жртва би добила прецизнију нормативну сатисфакцију.¹⁰ Основна функција алтернативних санкција је да смање и ограниче примену казне лишења слободе. Смисао је да се алтернатива казни затвора налази у оквирима кривично правне заштите. Ове санкције имају низ предности: избегавање негативних ефеката затварања, хумани карактер, мањи степен репресивности, успостављена сарадња са окривљеним и његов активни однос у извршењу мере, постизање накнаде оштећеном и учешће друштвене заједнице у извршењу ових мера чиме се лакше постижу ефекти ресоцијализације. Полазна идеја била је да систем кажњавања алтернативним казнама и

⁹Миленко Радоман, *op. cit.*, стр. 36

¹⁰Видоје Митрић, *Алтернативне санкције у кривичном праву*, Магистарска теза, Нови Сад, 2013., стр. 29

мерама омогући учиниоцу крвичног дела да током извршења казне остане у заједници, ван изолованог простора у казнено-поправним установама, с тим да уколико не поштује услове који су му наметнути, неозбежно извршава казну лишења слободе у казненом заводу.¹¹

Примена ових санкција треба да осигура поновно успостављање односа раније нарушеног извршењем крвичног дела или прекршаја, између: друштвене заједнице, учиниоца и оштећеног. Извршењем мере успоставља се нова равнотежа јер се остварује функција заштите правних правила друштвене заједнице уз истовремено задовољење захтева оштећеног за поправљањем штете, са једне, и захтева учиниоца за социјалним помирењем уз његово поновно укључивање у друштво, са друге стране.¹²

Разлози настојања за што широм применом алтернативних санкција јесу бројне негативне стране казне затвора по осуђено лице као што су:¹³

- 1) бива трајно обележен као криминалац,
- 2) одвојен је од породице,
- 3) прекида школовање, губи радно место и тешко проналази ново запослење,
- 4) може пасти под веома лош утицај проблематичних затвореника,
- 5) све наведено повећава шансе да се поново учини крвично дело.

С друге стране се истичу приговори алтернативним санкцијама и мерама који се односе на могућност њихове неправилне примене. Наиме, недовољни јасни и издеференцирани појмови и суштина алтернативних санкција и мера могу довести до тога да делинквенту буде изречена нека од алтернативних санкција која укључује надзор, иако је објективно у одређеном случају неоправдано наметати надзор осуђеном имајући у виду тежину, природу учињеног деликта и остале значајне околности. Оваква неадекватна примена је уочена као последица ширења контроле од стране заједнице и коришћење њених могућности и када то није било неопходно, нпр. код покушаја ширења медијације и казне кућног затвора.¹⁴ Алтернативне санкције би могле краткорочно и дугорочно допринети смањењу оптерећености затворских капацитета. Преоптерећеност у затворима узрокује погоршање услова боравка у тим установама као и смањење безбедности. Оне треба да замене краткорочне затворске казне које су се показале као неефикасне и скупе за државу. Смањење броја затвореника је изазов а увођење алтернативних санкција је део решења.

Врсте алтернативних санкција у Србији

Алтернативне санкције, услови за примену алтернативних санкција, као и друга релевантна питања у вези са њиховим изрицањем или извршењем су прописани законом. У Србији су за материју алтернативних санкција релеван-

¹¹ Весна Ратковић, *op. cit.*, стр. 65

¹² Десанка Лазаревић, *op. cit.*, стр. 97

¹³ www.uizs.mpravde.gov.rs

¹⁴ Весна Ратковић, *op. cit.*, стр. 68

тни: Кривични законик из 2005. године (2006. ступио на снагу), њиме је поред рада у јавном интересу прописана и условна осуда са заштитним надзором као алтернативна санкција,¹⁵ Закон о прекршајима¹⁶ из 2010. године којим је такође предвиђена казнарада у јавном интересу, као нова прекршајна алтернативна санкција, а Законом о извршењу кривичних санкција¹⁷ уведена је и могућност кућног затварања, као једна од алтернатива казни затвора.

У позитивном кривичном (и прекршајном) законодавству Србије, дакле, као алтернативне санкције прописане су:

- 1) условна осуда са заштитним надзором,
- 2) кућно затварање,
- 3) рад у јавном интересу.

1) *Условна осуда* дуго постоји у нашем кривичном законодавству, још 1929. године, када је уведена Кривичним закоником Краљевине Југославије. Наше законодавство познаје и *условну осуду са заштитним надзором*, али је дуго времена била неупотребљива из разлога непостојања техничких, организационих и кадровских могућности за ефикасну реализацију заштитног надзора. Условна осуда и условна осуда са заштитним надзором регулисана је Кривичним закоником Републике Србије. Према овом закону сврха условне осуде јесте да се према учиниоцу лакшег кривичног дела не примени казна када се може очекивати да ће упозорење уз претњу казне довољно утицати на учиниоца да више не врши кривична дела. Последњих година уложени велики напори у стварање одговарајуће службе која би вршила заштитни надзор, још увек није заживела у пракси судова. Условном осудом суд учиниоцу кривичног дела утврђује казну и истовремено одређује да се она неће извршити, ако осуђени за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне нити дуже од пет година (време проверавања) не учини ново кривично дело. Условна осуда се може изрећи када је учиниоцу утврђена казна затвора у трајању мањем од две године. Треба рећи да постоје ограничења у изрицање ове санкције, наиме, не може се изрећи за кривична дела за која је предвиђена казна затвора у трајању од десет година и тежа казна, као и када није протекло више пет година од правоснажности осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора за умишљајно кривично дело. Уколико је учиниоцу кривичног дела утврђена казна затвора и новчана казна, условна осуда може се изрећи само за казну затвора.

Код условне осуде са заштитним надзором, суд може да одреди да се учинилац коме је изречена условна осуда стави под заштитни надзор за одређено време у току времена проверавања.¹⁸ Заштитни надзор обухвата законом предвиђене мере помоћи, старања, надзора и заштите. Кривични законик

¹⁵ „Сл. Гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 – испр.72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

¹⁶Нови закон садржи иста решења, Закон о прекршајима, „Сл. гласник РС”, бр. 65/2013 и 13/2016).

¹⁷„Сл. Гласник РС”,бр.55/2014.

¹⁸www.osce.org, („Алтернативне санкције“, стр.12)

предвиђа разноврстан регистар обавеза и зато је заштитни надзор и мера коју истовремено чини и заштита осуђеног и надзор над њим. Послодавац има право, да у складу са прописима, оствари накнаду штете проузроковану радом осуђеника.

Заштитни надзор се састоји у испуњењу обавеза као што су:¹⁹

- 1) јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора у роковима које је тај орган одредио,
- 2) оспособљавање за одређено занимање,
- 3) прихватање запослења које одговара способностима учиниоца,
- 4) испуњење обавезе издржавања породице, чување и васпитавање деце и других породичних обавеза,
- 5) уздржавање од посеђивања одређених места, локала или приредби, ако то може да буде прилика или подстицај за поновно извршење дела,
- 6) благовремено обавешење о промени места боравка, адресе или радног места,
- 7) уздржавање од употребе алкохоле или дроге,
- 8) лечење у одговарајућој здравственој установи,
- 9) посеђивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима,
- 10) отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, а нарочито измирење са жртвом учињеног кривичног дела.

Суд може условно осуђеном лицу наложити једну или више обавеза. Обавеза без које се не може замислити заштитни надзор јесте обавезно јављање органу надлежном за вршење надзора, те се стога та обавеза по правилу увек изриче. Уколико је суд у могућности да изврши конкретизацију појединих обавеза то треба да учини, али постоје и случајеви када то није могуће у тренутку доношења одлуке, те то накнадно чини повереник. При избору обавеза које изриче условно осуђеном лицу и одређивања њиховог трајања, суд ће нарочито узети у обзир године живота учиниоца, његово здравствено стање, склоности и навике, побуде из којих је извршио кривично дело, држање после извршеног кривичног дела, ранији живот, породичне прилике, услове за испуњење наложених обавеза, као и друге околности које се односе на живот учиниоца, а од значаја су за избор мера заштитног надзора и њихово трајање.²⁰

Осим дужине трајања заштитног надзора, суд одређује и време проверавања осуђеног. Зависно од одлуке суда, ове две одлуке могу да имају исто трајање, а могуће је и да надзор траје краће од проверавања. Ако у току трајања заштитног надзора суд утврди да је испуњена сврха ове мере, може укинути заштитни надзор прије истека одређеног времена, а уколико осуђени коме је изречен заштитни надзор не испуњава обавезе одређене од стране суда, суд га може опоменути, раније обавезе заменити другима или продужити трајање заштитног надзора у оквиру времена проверавања или може опозвати условну осуду. Уколико не испуњава радне обавезе или их грубо занемарује представник послодавца мора о томе известити повереника.²¹

¹⁹ Миленко Радоман, *op. cit.*, стр. 242 и чл. 73. КЗ Р. Србије

²⁰ Миленко Радоман, *op. cit.*, стр. 241 и чл. 74. КЗ Р. Србије

²¹ www.osce.org(„Алтернативне санкције“, стр.15)

2) *Кућни затвор* је алтернативна санкција која се може применити уместо краткотрајне казне затвора уколико постоје посебне околности, као и начин извршења кривичног дела.²² Узима се у обзир пол учиниоца, старост, актуелно здравствено стање, обавезе према породици. Цени се да ли осуђеник има своју кућу, да ли има телефонску линију, струју и слично, као и да ли редовно плаћа рачуне, како му те услуге не би биле искључене. Може се изрицати трудницама, мајкама са малом децом, млађим пунолетницима и особама старијим од 65 година, особама са тешким оболењима и хроничним болесницима. Извршава се у кућним условима, при чему је слобода кретања осуђеника ограничена и он тај простор не може самовољно напустити. Може да напусти кућни простор само уз одобрење, у супротном ће напуштање бити санкционисано и може имати за последицу издржавање казне у затворској установи. Може укључивати низ обавеза као што су сусрет са оштећеним, провера присутности код куће телефонским позивом или посетом надлежног лица и слично.

Истичу се многобројне предности кућног затвора као што су:²³

- 1) избегавање сусрета са осуђеницима за тешка кривична дела,
- 2) смањење затворске популације,
- 3) боравак осуђеног са породицом,
- 4) могућност рада код куће,
- 5) осуђеник сам сноси трошкове живота, од хране, обуће, одеће, здравствене заштите,
- 6) такође се елиминишу трошкови превоза када се осуђеници приводе из затвора у суду.

С друге стране као недостатак се истиче то што може да наруши приватност породице, а некада се поставља питање оргинозовања набавке хране, лекарских прегледа и неких неподвижних ситуација.

Кућни затвор може бити изречен на два начина:

- 1) Са електронским надзором,
- 2) Без електронског надзора.

Што се тиче нашег кривичног законодавства, према члану 7 Предлога Закона о изменама и допунама Кривичног закона РС уведена је нова казна, казна кућног затвора, као модалитет казне затвора, односно као посебан облик извршења казне класичног затвора. Законом о изменама и допунама закона о извршењу кривичних санкција РС предвиђено је извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђеник станује, тзв. *кућно затварање*.²⁴ Ако је осуђеном изречена казна затвора до једне године, суд може одредити да се казна изврши тако што осуђени неће напуштати просторије у којима станује.

²² Разликујемо и другачија решења нпр. у Немачком кривичном законодавство не постоји могућност алтернативног служења казне затвора, али су предвиђене две форме електронског надзора у поступку условног одлагања извршења казне и надзору након одслужења затворске казне за тежа кривична дела, а посебно она која су проузрокована насилничким понашањем. Форме електронског надзора су електронска наруквица и електронски надзор у пребивалишту.

²³ Весна Ратковић, *op. cit.*, стр. 80

²⁴ Закон о изменама и допунама закона о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС“, бр. 72/2009, чл.17.

Ако једном у току двадесетчетири сата или два пута у току од по шест сати самовољно напусти просторије, суд ће одредити да остатак казне издржава у затвору.²⁵

Закоником о кривичном поступку из 2006. године у наш кривичноправни систем уведена је једна нова могућност, а то је електронски надзор поштовања ограничења и забрана које су окривљеном одређене у оквиру мере забране напуштања одређеног места приликом издржавања казне кућног затвора.²⁶ Основни разлог увођења оваквог начина контроле је тај што не шкоди здрављу осуђеног. У техничком смислу за меру електронског надзора потребно је поседовати два уређаја, а то су одашилјач и пријемник. Стручно лице монтира одашилјач на зглоб руке или ноге осуђеног, и том приликом даје му детаљна упутства о начину рада уређаја. Стручно лице рукује и пријемником, а надзор ове врсте обавља полиција, Безбедоносно информативна агенција или други државни орган. За ову меру потребна је сагласност осуђеног. У случају да самовољно скине наруквицу крши своју обавезу.²⁷

3) *Рад у јавном интересу* први пут је уведен 1972 године у Великој Британији одакле се проширио по европским законодавствима.²⁸ Овом мером се замењује казна затвора до одређеног трајања при чему се осуђени обавезује да ће одређени број часова или дана провести у друштвено корисном раду. Радна обавеза обично износи између 40 и 240 часова и може да траје годину дана или до 18 месеци (Француска). Рад у јавном интересу се може изрећи уз сагласност осуђеног који проводи одређено време, утврђено пресудом, у обављању рада који користи целој заједници. Извршава се у слободно време и за овај рад се не добија накнада. Ова казна је једна од најпознатијих казни која се предлаже као алтернатива казни затвора. Прописивање и примена рада у јавном интересу у складу је са савременим тенденцијама да се избегне лишавање слободе учиниоца лакших кривичних дела и примена кратких казни затвора. Да би се ова казна могла изрећи потребно је да се испуне два услова:

Формални - да је суд у кривичном поступку утврдио да је пунолетно лице кривично одговорно за извршено кривично дело и да му је изрекао казну затвора до 3 године или новчану казну.

Материјални - да је осуђено лице дало пристанак да се изречена казна затвора замени са радом за опште добро.

²⁵ У Данској је кућни затвор са електронским надзором уведен 2005. Законом бр. 367(Закон о извршењу кривичних санкција). Електронски надзор се може применити на осуђена лица која су кажњена казном затвора у трајању од 5 месеци и која испуњавају следеће услове: морају бити незапослени, морају имати одговарајући смештај, његов/њен партнер мора пристати на шему електронског надзора, не сме да користи алкохол, наркотице и друге нелегалне супстанце, мора да прихвати да буде под контролом Службе за извршавање условних осуда и да ће бити ненајављено подвргнут алко-тесту и тесту урина, мора да похађа програм за превенцију криминала.

²⁶ Весна Ратковић, *op. cit.*, стр. 78

²⁷ *Ibid*, стр. 80

²⁸ Интересантно је да су нека европска законодавства увела такву санкцију 1980-их година али без изричите законске основе, као што је на пример, случај у Данској, где од 1982. године судови користе могућност осуде на друштвенокорисну службу, иако је за то, све до 1990. године недостајала стриктна правна основа. Ова санкција се изрицала само као замена за казну затвора и то најчешће у случајевима када су предмет кривичног поступка били имовински деликти.

Према кривичном законодавству Србије рад у јавном интересу је сваки онај друштвено користан рад којим се не вређа људско достојанство, а не врши се у циљу стицања добити. Рад мора бити продуктиван што значи да представља људску активност који реално ствара одређено ново добро. То добро може бити материјално или духовно. У Кривичном закону се утврђује максимално трајање рада у јавном интересу у три облика: а) Укупна дужина рада у јавном интересу не може бити краћа од шездесет нити дужи од тристашездесет часова; б) Максимално месечно трајање рада у јавном интересу- шездесет часова у току једног месеца; в) Минимално и максимално трајање рада утврђено у месецима- не може бити краћи од месец дана нити дужи од шест месеци. Приликом изрицања казне рада у јавном интересу суд ће имати у виду сврху кажњавања, узети у обзир врсту учињеног кривичног дела, личност учиниоца, као и његову спремност да обавља рад у јавном интересу. Врсту и трајање ове санкције утврђује суд, а врсту посла и начин обављања одређује повереник, водећи рачуна о способностима, стручним знањима и здравственом стању осуђеног.

Ако осуђени не обави део или све часове рада, суд ће ову казну заменити казном затвора тако што ће за сваких започетих осам часова рада у јавном интересу одредити један дан затвора. Уколико учинилац кривичног дела испуњава све своје обавезе везане за рад у јавном интересу, суд му може дужину рада умањити за $\frac{1}{4}$. Извршење санкција обавља повереничка служба. Правилници о заштитном надзору и раду у јавном интересу детаљно регулишу поступање повереника и праћење извршења обавеза осуђеног.

У погледу примене казне рада у јавном интересу у законодавствима других земаља може се констатовати да је ова казна наишла на веома добар пријем, на неки начин добила стандардизоване контуре и широку примену. У већини европских држава казна рада у јавном интересу није новина, она представља институт са провереном делотворношћу у погледу лакших кривичних дела. Радна обавеза се креће у распону између 40 и 240 сати, а мора бити извршена у року од шест месеци као што је то случај у Холандији, па све до осамнаест месеци како је то у Француској. Уколико деликвент не изврши ту обавезу или ако његов рад није довољног квалитета, што се контролише сво време трајања, ова мера се замењује неком другом санкцијом, што је по правилу затварање, али на краће време. Кривични закон Шпаније предвиђа да се два дана рада у корист друштва могу заменити једним викенд затварањем или са четири квоте новчане казне, а Кривични закон Руске федерације прописује да се у таквом случају осам сати обавезног рада замењује једним даном затвора. Према закону Русије казна рада у јавном интересу може бити прописана у трајању не краћем од два месеца, и не дужем од две године. Извршава се у месту где делинквент живи, на месту где иначе ради или неком другом радном месту, с тим што му се од тако зарађеног дохода одузима 5 до 20% у корист државе.²⁹ У Хрватској рад у јавном интересу (рад за опће добро на слободи) је замена за казну затвора у трајању до шест месеци.³⁰ Одређује се у трајању које је у размери са изреченом казном од најмање десет до највише шездесет рад-

²⁹ Десанка Лазаревић, *op. cit.*, стр. 106

³⁰ Фрањо Бачић, Шиме Павлович, „Коментар казненог закона“, Загреб, 2004, стр 303

них дана. Рок за извршење рада за опће добро не може бити краћи од једног месеца ни дужи од једне године. Може се применити и у случају замене новчане казне за казну затвора када та казна није дужа од шест месеци.³¹ Основна сврха изрицања ове мере јесте да се осуђеник коме је одређеним обавезама ограничена слобода не искључи из друштва, већ да се уз помоћ и надзор друштвене заједнице, добровољно, сопственим залагањем, уз одговарајући надзор, радом и односом према последицама проузрокованим деликтом, развије свест о штетности одређеног понашања и одговорности за њих.

Закључак

Међународно искуство и чињенице показују да алтернативне санкције пружају већу могућност рехабилитације учиниоца кривичног дела и повећање безбедности заједнице него казне затвора. Исто тако алтернативне санкције су подједнако ефикасне а често и ефикасније у смањивању преступничког понашања колико и краће казне затвора, а јефтиније су. Треба нагласити да се чешћом применом алтернативних санкција не ублажава казнена политика у друштву. Увођењем алтернативних санкција, суду се даје већа могућност избора да, у сваком конкретном случају, у зависности од личности учиниоца, тежине кривичног дела и осталих околности одреди примерену санкцију. За некога ће примерена санкција бити четрдесет година затвора, за некога пет година а за некога четрдесет сати рада у јавном интересу.

Кривичноправни систем Републике Србије има на свом располагању солидан спектар алтернативних санкција и у том погледу он је на нивоу стандардних решења у праву европских држава. Оправданост ових санкција се на теоријском нивоу не доводи у питање, ипак постоји одређени отпор јавности у погледу њене примене. За примерсе може узети рад у јавном интересу, казна која има низ предности у односу на казну затвора. Много је хуманија, постиже много већи ефекат од поменутог казне, лице не бива изоловано из социјалне и породичне средине, не бива окарактерисано као затвореник. Такође, делинквент ће бити много кориснији члан друштва, много корисније ће проводити време него што би то чинио да му је изречена затворска казна, а поред тога и друштво на овај начин може да помогне онима којима је потребна помоћ, јер нпр. ако лице коме је изречена казна рада у јавном интересу извршава ту казну радећи у неком јавном предузећу и ако се добро покаже, постоји шанса да заснује радни однос у том предузећу. Ваља рећи и да су усвојена бројна законска решења која треба да обезбеде примену алтернативних санкција, попут Кривичног законика, Закона о извршењу кривичних санкција, Закона о малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, као и неки акти који ближе дефинишу спровођење алтернативних санкција, попут Правилника о извршењу казне рада у јавном интересу. Проблем у Србији није у законодавном оквиру него у чињеници да постоје бројне препреке које могу отежати примену законских одредби у пракси. Ту се пре свега мисли на недостатак организационих предуслова, недовољну финансијску подршку државе, неуједначеност судске праксе, негативан став стручне и оп-

³¹ Казнени закон Хрватске, „Народне новине“ бр. 110/97, чл. 54

ште јавности према примени алтернативних санкција итд. Због тога би даље напоре требало усмерити ка чињеници да судство треба да буде активно укључено у спровођењу директних алтернатива казни затвора.

Литература:

1. Bačić, F., Pavlović, Š., (2004). „Komentar kaznenog zakona“, Zagreb.
2. Đorđević, M., (1993). „Reforma sistema kazni i mera bezbednosti u funkciji suzbijanja kriminaliteta“, Aktualni problemi suzbijanja kriminaliteta, IZKSI, Budva, str. 19-32.
3. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija „Sl. Glasnik RS“, br.55/2014.
4. Zakon o prekršajima, „Sl. glasnik RS“, br. 65/2013 i 13/2016.
5. Kazneni zakon Hrvatske, „Narodne novine“ br. 110/97.
6. Krivični zakonik, „Sl. Glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 – ispr.72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
7. Lažetnik-Bužarovska, G., (2003). „Alternativi za zatvorot“, Skopje.
8. Lazarević, D., (1974). „Kratkotrajne kazne zatvora“, Beograd.
9. Mitrić, V., (2013). Alternativne sankcije u krivičnom pravu, Magistarska teza, Novi Sad.
10. Mrvić-Petrović, N.,Đorđević, Đ., (1998). „Moć i nemoć kazne“, Beograd.
11. Radoman, M., (2009). „Penologija i kazneno izvršno pravo“, Pravni fakultet, Novi Sad.
12. Radoman, M., (2001). „Savremena rešenja izvršenja kazne kratkotrajnog zatvora“, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Novi Sad.
13. Ratković, V., (2008). „Kazna zatvora i njene alternative“, doktorska disertacija, Beograd.
14. Strategija za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Repulici Srbiji u periodu od 2010. do 2015. godine“, „Sl. Glasnik RS“ br. 53/2010
15. Čotić, D., Mihajlovski, A., Simić-Jelkić, Z., Tomić-Malić, M., (1975). „Uslovna osuda, sudska opomena, oslobođenje od kazne“, IKSI, Beograd.

ALTERNATIVE SANCTIONS IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF SERBIA

Summary: The first part deals with the historical development of alternative sanctions since 1872 and the first mention of alternative sanctions at the Congress of the International Association for Penalties and their enforcement throughout a number of United Nations Congresses on the Prevention of Crime and the Treatment of crime offenders and to the implementation of our legislation regarding those mentioned.

The second part deals with the conceptual definition of alternative sanctions and their characteristics . The third part is the purpose of these measures and their dual functions within the Serbian legislation. Then this paper discusses the types of alternative sanctions in the legislation of Serbia, meaning, the work in the public interest, house arrest and suspended sentence with protective supervision.

Key words: alternative sanctions, community service, house arrest, suspended sentence with supervision